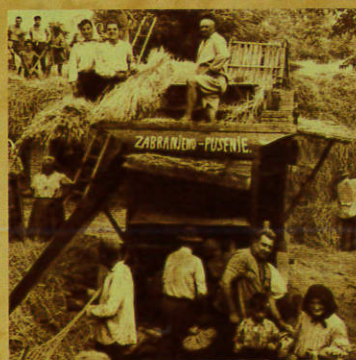

PIVNICA

Kultúrne tradície Slovákov v Báčke

PIVNICA

Kultúrne tradície Slovákov v Báčke

Slovenské vydavateľské centrum
Báčsky Petrovec
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Nitra
2010

Pivnica. Kultúrne tradície Slovákov v Báčke

Editor

Prof. PhDr. Jaroslav Čukan, CSc.

© Autori

Doc. RNDr. Martin Boltžiar, PhD.

Prof. PhDr. Ján Botík, DrSc.

Prof. PhDr. Jaroslav Čukan, CSc.

Doc. RNDr. Peter Chrastina, PhD.

Michal Chrtán

Ing. Marián Járek

Doc. PhDr. Ladislav Lenovský, PhD.

PhDr. Boris Michalík, PhD.

PhDr. Peter Michalovič, CSc.

Mgr. Ján Záhorec

Posudzovatelia

Doc. Mgr. Michal Babiak, Mr.

Doc. PhDr. Ivana Šusteková, PhD.

Vydanie knižnej publikácie finančne podporili:

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Bratislava

Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Evanjelický a. v. cirkevný zbor v Pivnici

Spolok pivnických žien, Pivnica

Publikácia je súčasťou riešenia grantovej úlohy
VEGA 1/0079/09 Klasifikačný model asimilačných faktorov

Obsah:

Úvodom	7
Predgovor	9
Z historickej a kultúrnej pamäti Pivničanov Ján Botík	12
Kultúrne tradície, prostredie a vedomie príslušnosti Ladislav Lenovský	54
Remeslá a remeselníctvo Ladislav Lenovský – Boris Michalík	106
Spolková činnosť Boris Michalík	132
Evanjelický a. v. cirkevný zbor v Pivnici Ján Záhorec	154
Evanjelická metodistická cirkev v Pivnici Michal Chrtán	160
Medzilokálne kontakty a iné faktory formovania kultúry Jaroslav Čukan	162
Odchody Pivničanov do Sriemu, zámoria a na Slovensko Ján Botík	190
Historická a kultúrna geografia Peter Chrastina – Martin Boltžiar	210
Ľudové piesne z Pivnice Peter Michalovič	230
Záverom	234
Zaključak	235
Literatúra a pramene	236
Spevník ľudových piesní Marián Járek	245

Remeslá a remeselníctvo

Polnohospodárstvo je pre Pivničanov hlavným zdrojom obživy od ich príchodu dodnes. Rolníctvo ani chov dobytky nebolo možné realizovať až do 70. rokov 20. storočia bez náradia a využitia hospodárskych zvierat. Toto z istej miery zabezpečovala remeselná výroba. Aj používanie súčasných výkonných mechanizmov je podmienené určitými opravami a údržbou, preto mnohé remeslá pretrvali naďalej, transformovali sa do nových foriem, alebo vznikli nové. Na uspokojenie rôznych potrieb Pivničanov a využitie existujúceho potenciálu lokality sa časť obyvateľov dodnes venuje aj remeslám a doplnkovým zamestnaniam, ktoré nesúvisia s poľnohospodárstvom.

Remeselníci predstavujú špecifickú socioprofesijsnú vrstvu, ktorá je súčasťou každého agrárneho spoločenstva. Umožňuje obrábanie pôdy, pestovanie plodín a chov dobytky. Nenahradiť sú najmä kováči, ktorí tvorili do 50. rokov minulého storočia vďaka sedemnástim dielňam početnú komunitu, kolári, remenári (*rímeri*), povrazníci (*štrangári*), ale tiež mlynári, stolári, sudári. Neskôr klampiari, strojní zámočníci, sústružníci, automechanici. Na výstavbe obytných a hospodárskych stavieb sa podieľali murári, *pikeri* (nabíjali steny stavieb), tesári (*tišleri*), peciari, maliari, kamenári. Z osobných služieb nachádzame holičov, krajčírov, kožušníkov, obuvníkov, bačkorášov, klobučníkov (*kalapošov*), farbiarov. Všetci obyvatelia využívali služby pekárov, mäsiarov, zmrzlinárov, cukrárov, mlynárov. Z dôvodu vysokého počtu obyvateľov Pivnice a jej významnej ekonomickej pozície v regióne zaznamenala remeselná výroba neobyčajný rozvoj. Do polovice 20. storočia boli v Pivnici činné takmer všetky remeslá, aké možno v spoločenstvách tohto typu očakávať. Dôležitým faktorom rozvoja bola aj prítomnosť Nemcov v obci a okolí, ktorí boli považovaní nielen za schopných gazdov, ale aj zručných remeselníkov. Prvé generácie pivnických Slovákov údajne získavali remeselnícke vzdelanie práve od *švábskych* majstrov. Odborné zameranie remeselníkov súviselo s poľnohospodárskou výrobou, stavebníctvom, službami pre obyvateľov a verejnými službami. V rámci lokálneho spoločenstva Pivnice tak vznikla pomerne početná komunita. V medzivojnovom období bolo v Pivnici vyše 100 remeselníkov.

Po príchode Slovákov do Pivnice si časť z nich zarábala na živobytie drevorubačstvom. Vzhľadom na nízku zalesnenosť územia a slabú kvalitu dreva neboli zisky vysoké a drevorubačstvo bolo dopĺňané uhliarstvom, respektíve obchodom s dreveným uhlím. Patrílo k najarchaickejším neroľníckym zamestnaniam v Pivnici. Tieto znalosti si priniesli prví slovenskí Pivničania zo Zadunajska, kde sa ním tiež zaoberali. Ako uhliarske rodiny boli známe napríklad rodina Hemelová, Žihlavská, Imreková, Grňová, Chrčeková, Mudrochová, Valihorová, Brňová. Drevené uhlie predávali v Pivnici aj v mnohých obciach Báčky. Zostatky pecí na pálenie (*miliere*) boli údajne nájdené na viacerých miestach obce počas výstavby nových domov v druhej polovici 20. storočia. Je však pravdepodobné, že spomínané rodiny boli len obchodníkmi s dreveným uhlím. To sa páľilo pravdepodobne v Srieme, kde sa lesy vyskytujú vo väčšej miere. Navyše efektívnejšia je preprava hotového uhlia ako dreva, z ktorého sa uhlie v domácich podmienkach vypáli. Keď uhliarstvo (v akejkoľvek podobe) prestalo prinášať zisky, rodiny sa preorientovali na obchodovanie

Pivnickí učni, 1954, archív Jozefa Tóta

s vajcami. Michal Slávik dokázal vybudovať samostatnú obchodnícku sieť, svojich pomocníkov mal v Báci, Červenke, Filiove a Šove (Ravno Selo). Vykúpené vajcia distribuoval aj do väčších miest Uhorska. K Slávikovi sa pridali aj rodiny Bolehradská, Žihlavská, Belániová, Tótová a Brňová. (GUBOVÁ 2000:60-61)

V prvých desaťročiach po príchode do Pivnice získavali Slováci potrebné vedomosti a zručnosti v remesle aj od majstrov z Červenke, Petrovci, Kule, Červenke, Sombore a zdokonaľovali sa počas vandrovky. Po návratu domov si otvárali vlastné dielne a Pivnica sa postupne v zabezpečovaní remeselníckych potrieb stala relatívne sebestačná. V roku 1853 pôsobilo v Pivnici 11 čizmárov, 9 tesárov, 2 kováči, 3 stolári, 2 tkáči, 2 povrazníci, 1 tokár. (GUBOVÁ 2000:60-61) Okrem toho aj kováči a kolári. Srbi sa remeslom zaoberali v menšej miere. Boli to väčšinou špecifické remeslá uspokojujúce potreby najmä srbského obyvateľstva (bačkoráš, kožušník a holič). V neskorších zmenách v štruktúre remesiel nedošlo ani v nasledujúcich desaťročiach. V Pivnici vtedy nepôsobil napríklad hodinár a čipkár, preto potreby obyvateľov zabezpečovali potulní remeselníci a predavači. Tkáči pracovali najmä pre bohaté gazdiné, ktoré buď tkať nevedeli, alebo nemuseli, lebo si mohli dovoliť plátno kúpiť. Tento spôsob v 20. storočí nahradilo kupovanie priemyselne vyrábanej látky alebo hotových textilných výrobkov.

Obilninársky charakter hospodárstva Pivnice a potreba múky pre 4- až 7-tisícové spoločenstvo podmienili vznik mlynárstva. Pivničania do polovice 19. storočia chodili mlieť obilie do Báčskej Palanky. Od druhej polovice už mali vlastné mlyny na konský pohon. V priebehu rokov 1867 – 1872 Štefan Mačák, miestny vynálezca, postavil v obci parný mlyn.¹⁹ Pivnické mlyny vlastnili miestni Nemci, jeden Maďar. Údajne ich bolo

¹⁹ Okrem parného v Pivnici postavil aj jeden menší mlyn, olejáreň, mlaťu na pečkovicu. Jeden mlyn dal postaviť aj v Sombore. (GUBOVÁ 2000:60)

Týrov mlyn, foto L. Lenovský 2009

spolu až deväť. Začiatkom 20. storočia sa počet mlynov v Pivnici znižuje. Potom postavili Týrov mlyn, jediný slovenský mlyn v Pivnici. F Torži boli ešte tri mlíni, aj v Ratkove... Mlinári? Tri mlíni boli tu: Týrov, druhý bol ako boli potom konopárňe a Kubincov, na Despotovo ako sa ide. (Šuster, 1959) Budova Týrovho mlyna stojí dodnes na ulici zvanej Mlinova ulička. Časť ako nevyužitá chátka, časť je obývaná rómskymi rodinami. Mlynárstvo pred rokmi z Pivnice vymizlo. Pekárne sa v 19. storočí v dedine údajne ešte nevyskytovali, pretože stále pretrvávalo domáce pečenie chleba. Ján Šuster a Michal Šuster-Kysáčan boli majiteľmi miestnych olejární.

Remeselná výroba zaznamenala svoj vrchol v období prvej polovice 20. storočia, keď industrializácia výroby a mechanizácia poľnohospodárstva ešte neboli na takej úrovni, aby poskytovali náhradu za remeselnícke výrobky a ich prácu. Socioprofesijná štruktúra Pivnice podľa Žihlavského v 40. rokoch pozostávala z gazdov (v jeho zozname sú vedení ako roľníci), remeselníkov a Cigánov (títo sa viedli osobitne a nezaraďovali sa do žiadnej z predchádzajúcich kategórií). Z celkového počtu 1160 domov bolo približne 930 roľníckych, vyše 170 remeselníckych, 8 cigánskych, ostatných 52. Z roľníckych domácností bolo slovenských približne 680, srbských 220, 30 nemeckých, 5 maďarských, jedna bola slovinská. Zo 169 pivnických remeselníkov bolo Slovákov 115, Srbov 31, Nemcov 19, po jednom Maďar, Rus, Čech a Chorvát. Teda približne z 800 slovenských domácností bolo roľníckych takmer 700 a remeselníckych takmer 120. Z 250 srbských domácností bolo roľníckych približne 220 a remeselníckych vyše 30 a zo 49 nemeckých domácností bolo roľníckych 30 a remeselníckych 19. To znamená, že z nemeckých Pivničianov bolo remeselníkov takmer 40%, zo slovenských menej ako 15% a zo srbských 12%.

Socioprofesijná štruktúra v Pivnici v 40. rokoch 20. storočia

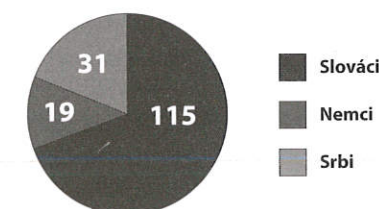
Zdroj: vlastné spracovanie podľa Žihlavský 1972, príloha: Menovitý poradník majiteľov domov podľa sčítania počas maďarskej okupácie r. 1941.

Etnická štruktúra pivnických roľníkov v 40. rokoch 20. storočia

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Žihlavský 1972, príloha: Menovitý poradník majiteľov domov podľa sčítania počas maďarskej okupácie r. 1941.

Etnická štruktúra pivnických remeselníkov v 40. rokoch 20. storočia

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Žihlavský 1972, príloha: Menovitý poradník majiteľov domov podľa sčítania počas maďarskej okupácie r. 1941.

V roku 1940 sa v Pivnici vyskytovali tieto remeslá, nerolnícke zamestnania a remeselníci, ktorí mali nasledovnú etnickú identitu:

Obchodník – 15, z nich 9 Slovákov (Unrík Samo, Maďar Pavel, Mocko Michal, Mocko Pavel, Tárnoci Ondrej, Šuster Miško, Nad' Pavel, Štefan Lamc, Čučík Michal), 5 Srbov (Doroški Toša, Doroški Milanko, Keravica Stanko, Čelić Pelagija, Crnjanski Vlajko) a 1 Čech (Munzar Hugo).

Stolár – 14, z nich 10 Slovákov (Slavka Ján, Mocko Michal, Chrček Štefan, Šuster Jozef, Carčok Daniel, Kuriš Ďuro, Brňa Samo, Fačara Ján, Butáš Michal, Králik Ondrej), 3 Srbi (Panin Vlada, Živić Marko, Bauranov Stevan) a 1 Nemec (Riebel Peter).

Kováč – 12, z nich 10 Slovákov (Kunčák Jozef, Mihálik Ján, Čobrda Ján, Pintír Pavel,

Činčurák Jozef, Čobrda Mišo, Čásar Jozef, Kobár Ľudovít, Supek Štefan, Petkovský Jozef), 1 Nemec (Burger Friedrich) a 1 Srb (Momčilo Sremac).

Holič – 12, z nich 6 Slovákov (Čarček Samuel, Béla Jano, Ruman Michal, Holič Michal, Séč Štefan, Mičko Štefan), 3 Srbi (Beljanski Nova, Keravica Paja, Beljanski Lazar), 3 Nemci (Welker Filip, Stutzmann Johann, Gabel Peter).

Obuvník – 10, z nich 8 Slovákov (Chalko Ondrej, Herček Štefan, Týr Karol, Činčurák Martin, Činčurák Ondrej, Klúčik Michal, Kubinec Samo, Šuster Samo), 1 Srb (Čosić Petar), 1 Nemec (Heinrich Grösser).

Krajčír – 8, všetci Slováci (Kmetko Jozef, Žihlavský Jozef, Čásar Jozef, Dinga Imro, Šimon Štefan, Cibula Jozef, Marček Karol, Kmetko Štefan).

Kolár – 7, z nich 3 Slováci (Voda Karol, Fuman Ondrej, Kopčok Ďuro), 1 Maďar (Pap Michal), 1 Chorvát (Popov Stanko) a 2 Nemci (Burger Filip, Groh Paul).

Bačkoráš – 7, z nich 3 Slováci (Beláni Štefan, Šuster Štefan, Tót Mišo) a 4 Srbi (Ivančič Gavra, Djerić Gavra, Doljanski Mladen, Ivančič Aca).

Murár – 7, z nich 6 Slováci (Zeleňák Ondrej, Sič Jozef, Zeleňák Samo, Daniel Pap, Piskla Michal, Zajac Alexander) a 1 Nemec (Grösser Peter).

Tesár – 6, z nich 4 Slováci (Kolár Mišo, Mihálik Michal, Kubica Štefan, Valihora Ján) a 2 Nemci (Filipi Michael, Filipi Friedrich).

Krčmár – 6, z nich 2 Slováci (Šuster Mara, Činčurák Karolína) a 4 Srbi (Kalenic Steva, Vujić Radivoj, Živić Mita, Keravica Gavra).

Povrazník – 5, z nich 3 Slováci (Zárli Padi, Cabuka Pavel, Hemela Mišo) a 2 Nemci (Bernhardt Franz, Bernhardt Johann).

Úradník – 5, z nich 4 Slováci (Žilaji Štefan, Šuster Paľo, Žihlavský Pavel, Slávik Michal) a 1 Rus (Kostyrko Porfirije).

Ovčiar-bača – 4, z nich 2 Slováci (Čásar Michal, Dinga Ondrej) a 2 Srbi (Janjatov Nikola, Mladežić Sava).

Strojný zámočník – 4, z nich Slovák (Séč Ján), 2 Nemci (Drach Franz, Kreucher Konrád) a 1 Srb (Ivančič Toša).

Mäsiar – 4, z nich 3 Slováci (Beláni Mišo, Šuster Igor, Mocko Štefan) a 1 Srb (Laurič Emil).

Klampiar – 3, z nich Slovák (Mocko Ján) a 2 Srbi (Žabaljac Aca, Nenadov Jovan).

Pradiar-farbiar – 3, Slováci (Kuchta Ondrej, Séč Ondrej, Kolár Štefan).

Pekár – 3, z nich Slovák (Durgala Ján) a 2 Srbi (Zbučnovič Laza, Žabaljac Moša).

Sudár – 3, všetci Slováci (Činčurák Jozef, Činčurák Jano, Cabuka Mišo). Najstarší pamätníci si dnes ešte spomínajú na týchto sudárov, Pivničania však už dlhé roky kupujú sudy na trhu od sudárov z Ruského Kerestúra. Využívajú ich najmä na uskladnenie vína a soleného mäsa.

Knihár – 2, z nich Slovák (Durgala Ondrej,) a Nemec (Altner Johann).

Remenár – 2, Slováci (Imrek Mišo, Čobrda Miško).

Debnár – 2, Slováci (Holý Ďuro, Kolár Michal).

Lekár – 2, Nemec (Dr. Orth Gustáv) a Srb (Popović Aleksander).

Čižmár – 2 Slováci (Léporis Pavel, Herček Ján).

Zverolekár – Nemec (Orth Karol).

Lekárnik – Srb (Popović Branko).

Peciar – Slovák (Hemela Štefan).

Košikár – Slovák (Hodolič Ďuro).

Kožušník – Slovák (Kubinec Onc).

Brdár – Slovák (Hodolič Mišo).

Tokár – Slovák (Móric Štefan).

Kamenár – Slovák (Valihora Pavel).

Učiteľ – Slovák (Lamoš Pavel), nezačítavajú sa farári a kapláni, tiež učitelia v cirkevných školách.

Hodinár – Slovák (Chrček Ondrej).

Kominár – Slovák (Činčurák Štefan).

Pradiar-pančuchár – Nemec (Blum Jolán).

Maliar – Slovák (Kocka Michal).

Medovníčkar – Slovák (Kunčák Ján).

Sitár – Slovák (Kámaň Štefan).

Kožiar – Slovák (Čásar Pavel).

Elektrikár – Slovák (Hložan Jano).

Tkáč – Slovák (Imrek Jozef).

Pokrývač trstinou – Slovák (Ruman Ďurko).

Hudec – 2 Slováci (Ruman Ďurko, Chrček Ondrej).

(Spracované podľa Žihlavského 1972, príloha Menovitý poradník majiteľov domov podľa sčítania počas maďarskej okupácie r. 1941)

Najpočetnejšími zástupcami remeselníkov, rektíve nerolníckych zamestnaní v Pivnici na konci prvej polovice 20. storočia teda boli obchodníci, kováči, stolári, obuvníci, kolári, holiči, krajčíri. Zastúpené boli aj také remeslá, ktoré sa vyskytovali hlavne v urbánnom prostredí a pre dedinské neboli také typické ako napríklad medovníčkar, hodinár, knihár alebo brdár. Navyše popri tradičných remeslách (kováč, stolár, murár, tesár, povrazár a pod.) sa už objavujú aj súčasné, ako napríklad elektrikár, klampiar, strojný zámočník alebo maliar. O agrárnom charaktere svedčí výskyt remesiel a zamestnaní typických pre poľnohospodárske prostredie, ako napríklad bačkoráš, ovčiar-bača, povrazník, remenár. Je zaujímavé, že i napriek vysokej produkcii obilnín a kukurice v obci absentujú mlynári. Fakt, že v 40. rokoch 20. storočia pracovali v Pivnici špecializovaný pokrývač trstinou, zasa svedčí o tom, že trstinové strechy sa ešte museli vyskytovať v takom množstve, ktoré si vyžadovalo (a uživilo) samostatného obrátnika a jeho rodinu.

V medzivojnovom období už bola v Pivnici zavedená elektrina (od 1924), používali sa mlátačky a iné poľnohospodárske stroje. Industrializácia a mechanizácia výroby však vo svojej najvyššej intenzite prichádzajú až od začiatku druhej polovice 20. storočia. Zaujímavý je nielen proces zániku niektorých tradičných remesiel, ktorý vtedy začal, ale aj niekedy prekvapujúci rozvoj iných. Zatiaľ čo v 40. rokoch 20. storočia bol v Pivnici len jeden kamenár (Pavel Valihora), súčasnosti ich je niekoľko, pričom všetci sú jeho učni alebo učni jeho učňov. Nárast vidieť aj v už spomenutých nových remeslách, ktoré súvisia s prechodom od tradičného (gazdovského) poľnohospodárstva k veľkovýrobe, alebo sú reakciou na všeobecný technologický vývoj (elektrikári, strojní zámočníci a pod.). Remeselná výroba zažívala svoj rozmach najmä do konca 2. svetovej vojny, keď nástup nového spoločenského zriadenia, zrušenie poľnohospodárstva a rozvoj priemyselnej výroby potrebu niektorých remesiel. Zmeny však spôsobili záujem o nové druhy remesiel a pôvodné sa z každodenného života obyvateľov

vytrácali veľmi pomaly. Niektoré boli vzájomne na seba viazané a so zánikom jedného nastal aj zánik alebo úpadok iných. Ján Ruman, stolár, chodil ako kolársky učeň, na jarmoky predávať kolesá aj hable spolu s kováčom Pintírom-Léporisom. *F Pivňici, pokál prišli komunisti, boli desáti kováči najmeňej a blíska im boli aj remenáři, štrangári, kvoli koňom, aj kolári. Dovedna robeli, povázaní boli.* (Kuchta, 1923)

Povojnový vývoj výrazne upravil socioprofesiúnú štruktúru Pivnice aj tým, že nemec-kí obyvatelia, ako príslušníci porazeného národa v 2. svetovej vojne, museli z Vojvodiny odísť. Niektoré remeslá preto zanikli, alebo ich počet poklesol. Založením družstiev mnohí remeselníci prešli pod ich správu. V Pivnici vznikli špecializované remeselnícke družstvá, kde sa združovali majstri niektorých remesiel, niekedy aj viacerých príbuz-ných v jednom družstve. Bolo to napríklad družstvo pivnických obuvníkov, bačkorášov a remenárov. Malo až 30 členov. Súkromní majstri si odtiaľ často vyberali učňov. Remeselnícke družstvá boli štátnymi podnikmi s garantovaným odberom vyrobenej produk-cie a stálymi zamestnancami. V Pivnici pôsobilo aj stolárske družstvo, organizované do výrobného podniku Obnova, ktorý existuje dodnes a zaoberá sa drevovýrobou. V čase svojho rozmachu zamestnávalo tiež približne 30 zamestnancov, dnes je sprivatizované a počet zamestnancov poklesol. Okrem toho v súčasnosti existuje v Pivnici aj drevársky podnik Pilana, ktorý vyrába palety. Mäsiari našli uplatnenie v roľníckom družstve, ktoré sa špecializovalo aj na mäsovýrobu a mliekárenskú produkciu.

Boli tu traskleri (tokári – kolovratí čo robeli), rímeri (čo robá postroje a chámi - chomú-ty), tišleri (stolári) Šuster Ondrej robel okná, dvere, krosná, kolíski, ňebol viučení stolár, ale naučel sa, sudári boli, ved' okolo d'edini boli samé viňice (Činčurák, Kolár, Holý boli), kolár, pekari, cukráři, farbári boli traja, cimrmaňi (t'esári, majstri, čo z drevom robeli) f Pivňici boli Baďura, Sič Štefan, Rajčan Štefan, ale pozdejší, po druhej vojne. (Tót, 1936)

Mnohé remeslá, ktoré nezanikli, zažívali obdobia rozmachu i úpadku, napríklad sto-lárstvo alebo murárstvo.

Keť som prišiel z vojska, v šest'desiatémštvrtém, ňebolo gde robiť, tak som robel z elektri-čarmi. (Ruman, 1941, stolár)

Ňebolo vela roboti f Pivňici, tak som sa zamesnal v Betón Kúla, chodíiki zme robeli, za štiri mesáce. (Tót, 1936)

U remeselníkov išlo často o rodinnú tradíciu – syn sa učil u otca či starého otca. Na-príklad v prípade pivnického obuvníka Jána Herčeka pracovali súčasne dve generácie: on, jeho otec a strýko, obuvníkom bol i starý otec. Aj synovia a vnuci Jána Herčeka po-kračujú v obuvníckej tradícii, hoci už nie ako obuvnícki majstri, ale predajcovia obuvi.

Pri výbere remesla plnili významnú úlohu aj susedské vzťahy. Ak rodina budúceho učňa bývala v ulici – *kraji*, kde pôsobil remeselnícky majster, zvykli ho rodičia požiadať o možnosť vyučiť ich syna. Majstri boli zvyčajne rozmiestnení tak, aby mohli svoje služ-by poskytovať rovnomerne v rámci ulice. Výnimkou je centrum a časť zvaná Kurtašor, kde boli kumulovaní viac ako v iných častiach dediny.

Remeselníci dávali svoje deti na remeslo, alebo im poskytovali vyššie vzdelanie.

Sin má v Masarikovej ulici mihel', je sústružník, aj zo svojím sinom robí. Céra je stomato-lošska sestra. (Milec, 1934, krajčír)

Céra je učiteľka, som ju viškoluavav, vňuk je právňik, kúpel si bit, auto. Otec bol masár, starí otec boli kováč. (Tót, 1936)

Ak bol učeň z inej dediny, do 2. svetovej vojny býval spravidla u majstra. V medzivojno-

Štefan Pintír-Léporis (pomocník) a Miško Zajac (učeň), 1954, archív Štefana Pintíra - Léporisa

vom období to praktizovali najmä nemeckí remeselníci z okolitých dedín. Zaužívaná bola aj výpomoc majstrovi s prácami, ktoré nesúviseli s remeslom. V medzivojnovom období významne ovplyvňovala výber remesla a majstra aj prítomnosť nemeckých remeselníkov:

Keď nebola robota, poslal ma majster kopat', nemal vela zemi, ale musel som mu pomáhať. (Herček, obuvník)

Ak sa majster viučel u Švába, ten bol lepší majster. Pivňickí remeselníci sa učeli aj u toržanských švápskich majstrú (murári, štrangári, kolári, stolári). Oni mali prví mašini, už po prvej vojne. (Tót, 1936)

Otec boli poľnohospodár, z bírešskej rodiny som ja. Na švápskem, f Torži, robeli. Tri deti, sinové, sme boli. Najstaršího, mňa, dali na remeslo, za krajčira, stredného za obuvníka, najmlačí je električar v Palanke. Ten čas bolo remeslo lepší ako podňes. (Tárnoci, 1940)

Moj otec (narodený v roku 1884) boli viučení krajčír. Potom to ale višlo z módi, tí maďarské šnurované hábi. Ve vojne sa ogazdeli, posle prvej vojny sa počali opchodovať. Tag boli pilárom – prékupňikom. Tu kupoval maslo, sapún, kačacú masť ze sálašu a do Nového Sádu chodol na koči s koňma predávať. Poznali f Šove majstra a tam ma dali viučiť. Keť som mal štrnác rokú, začal som sa tam učiť. Až išel chlapec za učňa, sa platelo za to tristo kíl žita. Lebo otec nemali peňáze. Keť bol f Pivňici učeň, tí neplateli nič, lebo sa doma stravovali. Já som sa u švápskeho majstra učel, aj na gazdovstve som mu pomáhal. Dvacatpet' juter zemi mal, štrnác kilometru ot Pivňici. Aj som sa stravoval uňho, aj spal. Majster mal aj pomocníku (štírě boli), aj sluhú, aj risárú. Ale moje bolo aj sviňe aj kravi chovať. Dvacat' aj tricat' kusú sviň. Ja som bol sám učeň. Tri roki som sa učel. Každých štrnác dní domu, v ňedelu ráno domu a večer naspet'. Gazdíná bola evaňielička, Šváпка, ale jej mama bola Slovácška s Kulpína. Po slovenski som sa rospával z jeho svekrušú a dost' rýchlo som sa naučel aj švápski. Boli tam aj sluhové s Kulpína, Slováci, moj gazda mal ale zvačša Švábú. Dífčence s Pivnici boli tam len dve, tri slúžki. U Švábú ňespali sluhové v maštali, ale mali izbičku, tam sa lepší správali k nim. (Kuchta, 1923)

Otec, masár, sa učel v Sentiváňe (Despotovo) u Srba, Sávo sa volal, potom f Kúle, ňevím u koho. Tri, štiri roki bol pomocník u Fédov f Petrovci. Sámuel Fédí. Tí aj krčmu mali, aj jatku, tam sa vela naučili. Boli aj mesar, aj uđenár – klobasičar (za salámi, klobási). (Klúčiková, 1947)

V povojnovom období sa remeselná výroba aj vzdelávanie postupne inštitucionalizujú, učni navštevujú školu v Pivnici aj vznikajúce špecializované učňovské školy v okolitých mestách. Zlepšujú sa i podmienky cestovania, družstevní učni dostávajú aj plat. Dôležitým prvkom remeselného vzdelávania v Pivnici bola remeselnícka škola, ktorú navštevovali všetci učni v popoludňajších hodinách počas troch rokov. Tí, ktorí ukončili 6 tried základnej školy, nastúpili hneď do druhého ročníka. Učilo sa v zimnom období, každoročne po tri mesiace. Bolo to v budove Kiselovej školy a fungovala aj po 2. svetovej vojne približne 8 rokov. Niektorí učni museli za svojou špecializáciou dochádzať do Báčskej Palanky (napríklad obkladači, mäsiari, stolári).

Mama štiri jutrá zemi dostála. Nemohol som biť doma, musel som ísť do školi a potom za učňa. Tu f Pivňici som mal som ísť za stolára. Rodákom, maminej tette. Ale mama ma dala za murára, čo mu ňetreba nič. Mňa učel majster Pavel Macko. U Mackova, veru, druhí aj u Síča, Zeleňákova, Šimekova. Tri roki som sa u ňeho učel. Aj mu mama plateli za to, že ma učel. Stravoval som sa sám, doma, ňie u ňeho. Nemal som bicigľu, tak o šest' do roboti, tam, kde sa robelo a o dvanác tricat' na obed domov. Potom naspet'. Do osemnást'. Volakde aj dali obed. Od dvanác do petnác rokú ako učeň takto. Od petnác do osemnác rokú som mal robiť u ňeho zadarmo. (Tót, 1936)

Účtovnícky seminár v priestoroch Kiselovej školy, 1941, archív Jána Záskalického

Učel som sa u Kubinca, krajčirskeho majstra. Tri roki, od štrnác do sedemnác. Potom som bol pomocníkom v zádruge, u Kmetkovho majstra. Učňom sa ňedávalo tedi nič, ani peňáze, ani šati, a na obed domov (od dvanástej do jednej hodiny popoleňi). (Milec, 1934)

Učni chodeli do večernej školi popoleňi. Tam, kde je teras Kuchtov obchod. Potom pri kostele, kde je mládežnícki dom – SKUS. Dovená tricat' učňú. (Klúčiková, 1947)

Mal som troch učňú, po tri roki. Pivňičaňe. Sestrin chlapec a dvaja susedá. Mali plácu svoju, chodeli na obed domú, g rodičom. Zme hovoreli: Dbaj urobiť majstra, lebo to sa dá, ale človeka ňeurobíme. (Kuchta, 1923)

Učni spali ktorí ako. V šopke, staji, v miheli – tam, kde robel, pot povalú postel mal. U Kopčoka tak bolo, aj inde. Ako sluhové, ani oni nemali práva. ňejedávali spolu z majstrom, ani plat ňedostávali. Boli radí, keď robeli za šati a bačkori.

Traja bratia zme boli. Najstarší, kováč Jano, u švába Burgera sa učel. Prostrední, sedlák Jozef a najmlačí ja. Po osnovnej škole do zádrugi za masára som išel. Do učňovskej školi tri mesáče po tri roki do Palanky som chodol, majster Grňa mi bol. Do Despotova pešo, potom parným vlakom do Palanky, hodinku som si pospal. V pedesiatémsédém roku. Petnácroční učeň, Osemnácroční som zakončel kvalifikáciu masár. Krajčiri, kováci, kolári, mechaničari, spolu chodeli zádužní aj súkromní, takí dvanásti, trinásti s Pivňici. Večer o osem, desat' domú, ot septembra do decembra. Zádužní učni dostávali peňáze, súkromní ňedostávali nič, ešte otec musel platiť. Dávali meter žita, kukurice, otec řesár išel dať cěru za štrikerku, a ten pítal žito. A ten hovorí: ňišt ňedám, na zemi bude. Ja ako zádužní učeň dostával som plat pecto dinárú, druhí rok tisíc, treť tisícpecto dinárú. Pomocník viučení mal tých sedem, osemtisíc dinárú a majster štrnác, řesnácťisíc. Bicigľa stála ftedi dvacatjedentisíc dinárú. (Tárnoci, 1940)

Za učňa mohol ísť mládenec po dovršení 15 rokov. V Pivnici sa stretávame aj s majstrami Chorvátmi z Dalmácie, ktorí sa sem prisťahovali (kolár Dominikovič, obuvník Pernar).

Po vyučení musel mladík ešte tri-štyri roky pracovať u majstra ako pomocník, kým sa stal sám majstrom, neskôr s výučným titulom vysokokvalifikovaný majster. Výhodou však bolo, že pomocník za svoju prácu už dostával plat a mohol si dovoliť investovať zarobené peniaze. Za plácu si najčastejšie kupovali spotrebný tovar (televízor, chladnička, práčka) alebo vec dlhodobej spotreby (bicykel, motocykel, auto). Tým si mladí remeselníci často zjednodušili cestovanie do práce a zvýšili svoj status v rámci lokálneho spoločenstva.

Kúpel mi majster motorku na kredit, keď som bol pomocník f Torži. Potom som mu splácal. Aj televízor som tak kúpel, deťom. Aj chladničku. Fšetko zme doma mali. (Ruman, 1941)

Bolo aj desať krajčírú f Pivňici zádužných. Štiri roki som bol pomocník, potom skladal diplomu-visokokvalifikovaný majster. Skúška bola v Novém Sádě. Jeden deň u privátneho majstra, druhí deň komitét. V šezdesiatém druhém roku. Ftedi boli štiré krajčírí s Pivňici tam, aj kováči, tišleri, obuvníci. (Milec, 1934)

Osemnácroční som išel do Subotice na kurs. Tri mesáce. Vlakom, tam na internáte zme bývali. Šeci zme boli remeselnícki učň. Aj obuvníci, malári, murári. S Pivňici traja murári, jeden malár- Jankovič, jeden obuvník, ešte nějakí boli. Asi desať Pivňičanú nás tam bolo. Skúški zme mali f Odžaku. Tri dňi, u murárskeho majstra Takáča. Išli zme na bicigli, dvaja na jednom. Tam aj spät. Stríko mi dal biciglu, ja som ešte nemal. (Tót, 1936)

Medzivojnové, ale najmä povojnové a neskoršie obdobie až do súčasnosti, približujú životné príbehy niektorých žijúcich remeselníkov, z ktorých viacerí pracujú ešte aj dnes.

Ján Herček ako obuvnícky učeň, 1951, archív Jána Herčeka

Obuvnícky majster Kuchta, foto L. Lenovský 2009

Potom som ot teho Švába (majstra) odešél do Šídu, nahovoril ma jeden kamarát, majstrovi Pavelkovi. Štiré pomocníci, dvaja učňi, dobré bolo mesto, nebolo vela času. Cez vojnu pripadlo Horvácku, musel som ísť domú. Bol som doma a potom prosil majstra, teho prvého, o robotu. Posle vojni. Ešte dva roki som bol u ňeho. Potom som mal dvacadjeden rokú a išel za vojáka. Potom som tu robil, f Pivňici, u Štefana Tóta, tí sú teras f Piešťanoch. Ot tisícdevectoosemdesátštvrtého roku som súkromne robel. Jeden čas, keď som sa osamostatňil, po jarmekoch zme chodili (Petrovec, na Silbaš na plac každí štvrtek). V zime som ňechodél, ale mal som tam jedného rodáka, ten mal opchot na Silbaši a tam som mal veci. To som otvoril za hodinu, dve a tam už prišli a kúpeli, lebo doňesli opraviť. Mali zme rozdelené teritórium obuvníci s Pivňici. Každí mal svoju dedinu. Ale f tých dedinách aj majstri z inih dedín boli. Trojdňové jarmeki boli dobré. Spočátku som chodél na bicigli, sám, a to sa ťaško strážilo, lebo sa aj kradlo. Potom na motorke, aj na autě, ze ženú.

Materiál som kupoval z Nového Sádú. Tam som mal jednu búdu na trhu prenajatú a tam som robel v pátek a nedelu, potom aj každý deň, ak bolo treba. Vlakom, aj na bicigli, tricať kilometru. Potom som si našiel dom, abi som ňemusel vláčit šeko domu. To bolo od tisícdevetopedesiatpeť do pedesiatsedem. Potom som si kúpel auto. Ňikto o tom ňevedel, len jeden ze Selenče. V Novém Sádě bolo milo opchoduvať. Aj tu, kím odešli Němci. Potom prišli iní, s ňimi nebolo tak obchoduvať.

Kalařice štrikuvané som robel. Žena naštrikuvala, našil som podrážku, alebo súkenné – čierne. Aj v Palanke sa virábali v továrni. Aj Kopčo v Petrovci. Kožu som kupoval z obchodu, lebo ňebol f Pivňici takí kožiari, čo bi robel. V Kule z továrne, potom ve Vrbási, alebo v Novom Sádi. Štiristo kilo kože. Okolo roku tisícdevetosezdesiatpeť bola vímena kože sa gumu, ale pomali to išlo. Ňechceli to, že to sa odlepí, ale potom si zvikli. Više štrnác obuvňíkú bolo ftedi.

Do augusta som robel letné, potom zimné. Od novembra som už ňigde ňechodel. Auto poumíval. Až bol pekní čas, len do Silbašu. V zime som choval sviže. Prví bol jarmek f Petrovci, prvá alebo druhá neďela v marci. V zime som aj robel, ale ňechodel predávať von. Volakedi som išel ja na jednej bicigli na jeden trh, žena na druhom na druhí trh.

Traja, štiré čižmári do vojni boli. Po vojne sa nosili ešte, aj cez vojnu, pre Ňemcú sa robeli. A mládenci, skoro kaďdý mal tedi, maďarské. Potom ňedalo sa s tím bohvíčo zarobiť, vela roboti s tím bolo. Čižmi sa tu už ňerobeli, čo já vím. Len já som robel, inak až v Srbobraňe. (Kuchta, 1923)

Podľa Jána Herčeka, pivnického obuvníka, po 2. svetovej vojne žili a pracovali v obci títo obuvnícki majstri: Samuel Kuchta, Štefan Neuročný, Samuel Šuster, Ondrej Chrček, Michal Kunčák, Martin Činčurák, Ján Tót, Imro Dinga, Ivan Pernar.

Obuvnícke výrobky sa väčšinou predávali na pravidelných trhoch v Pivnici a okolitých dedinách (plac v Parage, Kulpíne). Mladí majstri boli na placi takmer kaďdý pracovný deň. Odchádzali skoro ráno, už okolo 4. hodiny, a vracali sa pred 11. hodinou večer. Učili sa v už spomenutom obuvníckom družstve, v ktorom pracovalo až 21 majstrov. Niektorí obuvníci sa špecializovali na určitý druh obuvi: detská obuv, obuv pre dospelých, domáca obuv, ortopedická obuv, športová obuv, vojenská obuv a pod. Obuvníci chodili nakupovať materiál do miest Vrbas, Kula, Ruma alebo Nový Sad, kde boli špecializované predajne. Je zaujímavé, že medzi obuvníkymi učňami boli aj Srbi, čo svedčí o tom, že to bolo pomerne atraktívne remeslo. V súčasnosti obuvnícke remeslo

Majster Herček na pivnickom placi, foto L. Lenovský 2009

postupne upadá. U málokterého obuvníckeho majstra predstavuje hlavné zamestnanie, respektíve jediný zdroj príjmu. Dôvodom je konkurencia priemyselne vyrábanej obuvi a import, často aj menej kvalitnej, ale lacnej obuvi z východnej Ázie. Aj v Pivnici je čínsky obchod, kde kinézi predávajú podobné výrobky.

V medzivojnovom období bolo v Pivnici 6 murárskych partií. Nazývali sa podľa majstrovho priezviska (Zeleňakoví, Papoví, Zajacoví, Karpiščákoví, Sečoví, Mackoví). Všetci boli Slováci.

V peďesiatemdruhom, štvrtém asi štiricať chlapú robelo v murárskich partiách f Pivňici. Len murárú bolo do deťsať majstrú f Pivňici. Štiricaťpeť učňov tu mali. Moj majster sa u Švábú f Torži viučel. Šeť – osem grupí murárú nás f Pivňici boli, od peďesiatíh rokú. Partia mala šeť – osem chlapú. Čo já som robel, bol majster, jeho sin, ešte jeden majster a robotíci. Robeli zme v Despotove, Odžaku, Palanke, Novém Sádi, Kúle, aj v Jánošíku. Robeli zme državne (štátne, verejné) roboti – chodňíki po deďiňe, obecní dom, stajňe, maštale, hasičskí dom. Aj po rodíňe murársku robotu som robel, alebo u majstra. Do Savinho Sela keď som išel na robotu, ráno o štiroch, potom od šeť do štrnác robiť. S Pivňici nás deťsať chodeľo, na bicigli, alebo aj pešo. Keď bola robota v mešte, aj mešác zme tam bívali a stavali. Aj na tíždeň, ako bolo treba. A keď ňebola robota, išli sme aj na rís žito kosíť gazdom. Aj majster išel kosíť.

Po vojenčiňe u Drozdíka, čo robel u Mackova. Stavali zme jeden, dva, aj tri domi ročne v Pivňici, aj chlěvi a tak. Keď som prišel z vojňe, ňemal som biciglu aňi rádio, chodeľ som pajtášovi jednému. V peďesiatémdevátém roku, po svadbe, zme už mali základ – telce som kúpel, vichoval, predal, više murárskej roboti bolo, svoker mali koňe, pomohol zem obrobiť. Potom som si kúpel biciglu, od šeťdesiatéhošeťého som už mal moped. Nás bolo zo deťsať takích f Pivňici, čo mali moped. Potom som začal sedláčiť više – kravi, sviže, troška som aj žeňe pomohol, keť pršalo. V seďemdeťsiatém roku som kúpel traktor aj prikolice. Potém, mali zme grupu v seďemdeťsiatém ósmém roku, šeť domú ročne zme robeli.

Murárski majstri Zeleňakovci, 70. roky 20. storočia, archív Štefana Zeleňáka

Srbi nemali majstrú murárú, mi zme im stavali. Oni mali zeleňinu, kapustu, pašternák, uhorki, mrkvu, bosan, papriku, paradajki. S teho mali višje peňazi. Aj gerege sa predávali v Despotove. Srpski zákazníci murárske práce zjednávali už aj cez robotu, čo nebolo dobré. Ždi sa prvé zjedná a potom robí.

Najprv boli šeci lepší od nás. Bohaté sedlácke rodini, ich ocové boli lepší ako mi. Šati lepší, muzika hrala, ja som nemohol ísť ako oňi. Troviť peňiaze. Fodbal som hrával. Ja som si sám musel kúpiť šati. A teras od šetkých som lepší. (Tót, 1936)

Záujemca o stavbu domu zvyčajne obišiel viacerých majstrov, kým sa rozhodol, ktorého si vyberie. Spravidla rozhodovala najvýhodnejšia cena a kvalita. V súčasnosti v Pivnici neexistuje ani jedna murárska partia, ktorej majster by bol vyučený murár. V prípade potreby toto remeslo vykonávajú dve miestne murárske partie, alebo si Pivničania volajú profesionálne murárske partie z okolitých miest, napríklad z Nového Sadu.

Stolár Ján Ruman sa učil za kolára v Pivnici u Chorváta Ivana Dominikoviča (ten mal za ženu Slovenku). Keďže ich bolo doma 6 detí, rodičia ho dali na remeslo. Za učňa išiel k susedovi, ktorý ho zobral do učenia práve preto, lebo mal s rodičmi veľmi dobré vzťahy. Majster Dominikovič mal okrem neho ešte jedného učňa. Ako učeň každý rok 3 mesiace v zimnom období chodil do učňovskej školy. Po jej skončení bol 4 roky pomocníkom u jedného rusínskeho majstra v Torži. Ako pomocník už nebýval u majstra a do práce dochádzal každý deň. V Torži vyrábali najmä rúčky a poriská na náradie. Pred vojnou pracovali v Pivnici kolárski majstri Séč, Dominikovič a Kopčok, po vojne 6–7 majstrov. Vzniklo však aj kolárske družstvo (sídlo malo v tzv. švápskom dome), ktoré malo 25 členov, vrátane nevyučeních robotníkov. V tom čase robil už kompletnú odbornú prácu – stolárčinu aj tesárčinu. Potom 25 rokov pracoval v družstve Obnova, robil čistú stolárčinu – výrobu nábytku. Na jarmoky chodil do Torže 4-krát do roka, do Silbašu tiež 4-krát ročne, samozrejme, aj v Pivnici. Posledný jarmok v roku absolvoval na jeseň v Ruskom Kerestúre (tzv. gaštanový jarmok). Okrem toho sa od 15 do 55 rokov venoval aj muzikantskej činnosti, hrával s otcom, strýkom a bratmi na svadbách, oslavách či futbalových zápasoch (známa pivnická Rumanova muzika). Jeho syn pracoval tiež v stolárskom odvetví ako robotník v Obnove.

V súvislosti so zhotovovaním odevov bolo medzistupňom domáckej a priemyselnej výroby krajčírske remeslo. Jeho konečné štádium možno sledovať v Pivnici i dnes. Je výsledkom predchádzajúceho vývoja. Ešte v poslednej štvrtine 20. storočia bolo v obci približne 10 krajčírov: dvaja v Štefánikovej ulici, dvaja v Kurtašore, dvaja v Masarykovej ulici, jeden na ulici Maršala Tita a ďalší (aj dvaja Srbi). Najviac práce mali v období konania svadieb alebo pred najväčšími sviatkami v roku, keď dochádzali Vianoce, Veľká noc, vtedy do večera dochádzali a ráno už o štiroch. Nebola konfekcia kupovaná vtedy tak. Meňej šili volakedi, je to sezónska robota. Ja mám aj desať juter zemi, traktor, prikolicu, elevátor. (Milec, 1934) Krajčíri šili najmä nohavice, šaty, obleky, dlhé alebo krátke kabáty, najmä zimné. Jediným krajčírom v súčasnosti v Pivnici je majster Pavel Milec. Košeľe? Jednu jednú som si sebe ušil. Ale mi ju vystrihol majster Kmetko. V súčasnosti majster Milec šije najmä nohavice, šaty a obleky už málo. Okrem toho prešiva, opravuje, najčastejšie pokazené zipsy.

Sedlácké dŕfence chodeli f kroji. Šil som im také prušňaki – prusleki, bez rukávů. Velce to sa noselo, ešte pred štirimi rokmi som také šil. To bolo ťažko ušiť. Jedna aš tri chcela, že kím žijem. (Milec, 1934)

Zákazníkov mal z celej dediny, okrem toho aj zo Silbaša, Savinho Sela, aj Báčskeho Petrovca. Boli to Slováci, Srbi aj Cigáni.

Krajčírsky majster Pavel Milec, foto L. Lenovský 2009

Plateňi? Krajčíri len za peňaze robeli. Kováci, tí brali aj žito. Cigáni sú ňékeri dobrí. Tí aj višje zaplatá ako ja pítam. Pítal som pedesiat dinárů, on dal sto. (Milec, 1934)

Šil vždy na objednávku, preto si materiál nosili prevažne sami zákazníci. Ostatné potrebné si kupoval v obchode u Marčeka aj inde, najčastejšie v Novom Sade, alebo neskôr v štátnom obchode v Pivnici.

Já som aňi ňepredával, len na dohodu som šil. Jeden Selenčan, Sperger, ten konfekciu robel, ale slabo sa predávala. A teraz sa tí kinézi. Čisté je toto remeslo. Keť človek šije, vždi má dinár na knižku, do banki. (Milec, 1934)

Pivnica bola dedina, ktorá vynikala nielen pestovaním plodín, ale najmä chovom hovädzieho dobytku a ošípaných. Pivničania si dobytok zväčša chovali aj zabíjali sami, no v Pivnici boli vždy prítomní mäsiari.

Masár robel kím prácu ňezakončel, do večera, do desať. Aj v neđelu sa robelo, od šest do đevet. F pondělek bol slobodní đeň. Zabíjali zme po dvanác – trinác sviň, dve – tri hovadá a dve – tri telce do tížňa. V uterek, pátek zme zaklávali, f strelu bol plac, f predajňi zme šec-ko predali. Ňeboli zamrzivače, ľudia kupovali častejši a čerstvejši mali. Nosili nám led každé tri dňi z Vrbásu. Aj som choděl zaklávať, v neđelu, ces svátek, pajtášovi, pozdejši za peňaze, prv za klobásu, meso, ot kusa, lebo kili. Keď som robel dve – tri kuse, bral som ešte jedného masára. V sedemdesátich, osemdesátich rokoch. (Tárnoci, 1940)

Otec, Ondrej Mihálik, narodení tisícdeväťstodvácátym prvým, bol masár. Mama boli Maďarová (1924), z bohatej sedláckej rodiny, aj sálaš mali. Keď som sa vidala, f šezdesiatémšiestém, na sálaši zme jeden čas bývali z mužom. Aj mi hovorili f Pivňici: „Majstrová Miháliková céra, de tá ide na sálaš?“

Keď sa otec viučili, prvé v zádruge robel. V združném dome bola masara, tam bol opchot. V zádruge sa učeli Ján Kuchta, Štefan Kolár, Benka Štefan, Tárnoci Ondrej, Ruman bol majster. Najstarší majstrové boli Grňa a otec, mlačší boli Tárnoci a Ruman, najmladší ostatní. Aj Lavrič bol masár, starší ako otec, aj Mocko. Potom v rokoch pedesátdevet, šezdesát dva sám robel. V dome na uhle zme mali do ulici opchot, mihel' aj bijárňu. Otec kupoval sviňe, chovali zme velce málo, aš keď zme němali už jatku. Dovézli, ...aj Srbom, ze Sentiváňa. Zaklav, odvážil, zaplatel, odešli. Každí pátek, úterek, to boli obavezné dři, štiri, pet' kusi sviň. Aj v neđelu o pol šest' už čakal svet, robeli zme tak do pol desať. Predávalo sa naozaj, ňeboli zamrziváče. V pondielek málo išlo, ňie velce kupovali, len otec býval vtedi v obchode. Streda, to bol plac, cestú idúc domú si kúpili meso. Aj u nás zaklával svet (ľudia), dovézli si brava, zaklávali zme im. Ale najviše učiteľom, doktorom, autobusárovi, šoférom. Gazdové si najviše sami doma zaklávali.

Pracovali: on – majster, robotňici Michal Hronec a Jozef Pap, mama a ja. On v obchode sekal, porcioval maso. Na havana papír hodel maso, povedal kolko váži, ja som to hned' rákala, peňáze brala do kasi a vidávala. Taká dvanác ročná som bola. Tí dvaja pomocníci robeli len keď sa zabíjalo, do obchodu ňe chodeli oni. Mama robela okolo gazdovstva. Chovali zme slépkí, morki, kačice, aj dve kravi.

Bijár, tam sa bilo. V miheli bolo meso nakvačkané. Pole sviňi, bikove, tam chodeli veterinári kontrolovať.

Družstevní mäsiari, 60. roky 20. storočia, archív Ondreja Tárnociho

Škvarki, hurki, paštėti, to sa porobelo dopoleňa. Otec robeli aj viršle (párki), to do barančích čriev nadívali. S črevma mama robeli. Držki – škembiťe (hovedzí žalúdek) to z Nového Sádu si chodeli kupovať Srbi. Mama to robela. Rolované šunki na Velkú noc, v strede bol svinskí jazik. Hovedzie črevá sa predávali ženám na flaški (ako celofán). Taká štiri litrová flaša na kvasené uhorki, dalo sa črevo, ovázalo špagátom. Celofán praskol, ako uhorki kvásili, ale črevo sa len nafúklo. Dala sa na to mokrá handrička, alebo utierka, aby sa ňevisušilo a bolo. Aj mechúr zme takto dávali. Aj flaše z dunstom sa zavázali s tím.

Aj udiareň mali otec. Ved' bol aj klobasičar. Drevo mali nasadené vo viňici, pilini si vozil od majstra stolára – tokára. Jeho švager bol tokár. Za klobáse sa višňové pilini, potom majú peknú farbu. Aj bágreň (agát) a višňové drevo. Aj z lloku alebo Ľubi (ze Srímu), na tém boku bola hora, čo mu vozeli.

Celí rok sa robelo. Na Vianoce pozaklával národ a potom ňe chodili kupovať. A keď sa ňe kupovalo meso, robel vírobki. Klobáse hrubé v dreveních truhličkách mával. Perňa (popol) z peci, kde sa ze šúlkami, lebo kukurňiskom, víjedkami kúrelo. Sa preosial a tím sa zasípali tie klobáse v tej truhličke. Na to druhé a znovu zasipať. Alebo do gipsu (sádry), aj do toho sa dávala klobása. Potom, keď sa vibráli, z ostrou kefou sa vidrhli. Aby boli pekné, utreli sa namastenov solvétovov handričkov a mohli sa predávať. Aj na paláši pot trstínú uskladňoval klobáse, u strinkej, tá mala trstínový pálaš. Potom došli veľké daňe, poplatki a zakončel robotu, šezdesátém druhém. Potom chodél ešte po domoch, keď ho zavolali a robel si aj zem. Šezdesáttri roční zomrel. (Klúčiková, 1947)

Do obdobia elektrifikácie a rozšírenia chladničiek a mrazničiek bolo možné mäso ochrániť pred pokazením údením, konzervovaním, okamžitou konzumáciou alebo ľadom. Existovalo špeciálne zariadenie – ledara, kde sa ľad zhromažďoval a kde vydržal niekoľko mesiacov. Jedna bola aj v záhrade mäsiara Mihálika.

Mäsiar Štefan Kolár vo svojom obchode, foto L. Lenovský 2009

Vikopali jamu dsať krát štiri metre, hlbokú do dvoch metrov, položili krov, latki nariedko, na to kukurisko – povázané kukuričné snopi, navrch žitná slama, zaťažené, dvere spravené. V zime sa vozil led s kmetčkovej jami, s črepari ňie, tam sa konope močili. Aj dvacať centimetrú hrubí lad. Aj ho polievali vodou, abi zamrzol a bol hrubší. Na saňiach ho vozeli. Dva koňe ťahali, štiri sane vozili. Chlapi v jame ten led rozbili, pílkami píleli, mi deťi zme mali také drevené latki a tími zme tiskali ten led na kraj jami. Potom naložené na saňiach sa vozelo do tej ledari, postavenej v záhrade, pola humen. Tam traja chlapi mali ovsenú slamu, čo nakládli na zem aj na boki a do tej ten led kládli. Z opakom sekeri ho rozbíjali, kedi tedi hodili sol, nabíjali ten led, až kím ňezapľňili tú ledaru povrch. Zakrili znova ovsenú slamú bohato, potom ten krov. Susedé, známi došli na pomoc, otec ich zavolať. Aj dva dñi to robeli, sa vozilo. A dve, tri ženi vareli kávu, čaj, varené víno, aj jedlo. Dsať, dvanás chlapú v jame, traja v ledare, na saniach štiria. Potom sa to vñdi nasekalo do vedra a to sa noselo do obchodu do plechovej kasne. Mama to robela. Pre ten led choďivala každé ráno. Ako dñfka mala som povinosť tú rozpustenú vodu z ledovej kasne viliat ven. Sa mama pítali: „Anka, spustela si vodu s kasne?“ Aj cukrár si choďel pre led. Medovñíčkár Kunčák mal svoju ledaru, ale menšú. Bez teho sa ňemohlo biť. (Klúčiková, 1947)

Remeselníci vñdy patrili k dedinskej inteligencii. V systéme statusov sa radili za elitu, ktorú tvorili farár, učiteľ, notár, lekár, úradníci, významní obecní funkcionári (richtár, zastupitelia). Za remeselníkmi nasledovali bohatí gazdovia a potom ostatní. Remeselníci a bohatší gazdovia mali modernejší nábytok, mohli si dovoliť skôr kúpiť modernú techniku, elektrické spotrebiče a zariadenie do domácnosti. Napríklad jedným z prvých, ktorý vlastnil v Pivnici rádio, bol krajčír Michal Beláni. Majster Herček mal zas sudoper už v čase, keď väčšina ľudí ešte nevedela, že existuje.

Remeselníci mali prví diváñe, spálñe, postele z madracom. V krčme máloktorí sedlácki mládeñec kúpil bečku piva. Svokor bol kolár. Mohol si, lebo si zarobil, aj muziku zaplatiť. Majstri pohotovo mali bicigle, žehličky na parás, chladñičky, aj mašini za prañia skôr, lebo mali peñiaze. (Valášeková, 1948)

Prvé auto, šijacie mašini. Motorku prvú mal majster Kunčák – zmrzlinár. Zlaté náušñice a prsteñe, zvlásť f Pivñici, mali prví oni. (Valášeková, 1948)

Za najväčšieho gazdu bol považovaný taký, ktorý mal tlačárku a práve taký gazda bol na úrovni remeselníckeho majstra. Remeselníci často a pravidelne cestovali, každodenne sa stretávali s ľuďmi a tak boli pri zdroji najaktuálnejších informácií. Do lokálnej society prinášali inovácie a pokrokovejšie zmyšľanie. Okrem dielne vlastnili aj pozemky, na ktorých pracovali sami, alebo si ich dávali obrábať. Materiálne boli dobre zabezpečení, navyše na rozdiel od gazdov, každodenne zarábali peniaze.

Mám petnác juter zemi. Prví suset sa mi stará o hospodárstvo. Michal Týr. Mám zem na viacerích miestach, ak bi boli krúpi, abi ňepobilo celú úrodu. Mám peñáze, mñe choďá obrobiť radi a hneď, lebo platím hneď. Nečakám na úrodu a kolko buďe víkup.

Robím všelikde a tak poznám aj svet. Robím v Záhrebe, Novom Sáde, keď som mal dvacaťštiri rokú, za Tita, robel som ve Frankfurtě, potom Tivat - Crna Gora, ale najviše tu, vo Vojvodñe. Mám petnác chlapcú f Pivñici, čo pre mña pracujú, keď je robota. Jeden z Ratkova, sin kmotra. Kmoter je pajtás, Crnogorec. U mña sa robí devať hodñn deññe – keramika, obkladi, dlažbi, murárske práce, pece.

Každí rok choďim na dovolenku. Poľnohospodár ňemóže odísť na dovolenku hocikedi.

Remeselnícki majstri (vľavo) a gazdovia (vpravo), 1955, archív Jána Herčeka

Ag aj má peñáze, od zemi a statku v leťe sa odísť ňedá. Od júla je žatva dva týždñe, potom iná robota je, kde bi oni mohli ísť.

Do sedemdesátich rokov v Zádruge bolo strojové družstvo, prihlásil si, zapísali si, dohovorel si sa s traktoristom, zaplatil, a zorali ti. Svokor, švagor - zorali, posiali, nadñiari prišli porobiť, aj ja. Srbiaci takí, páťi, šesť čo lámali kukuricu, aj zádruga dali traktor, prikolicu.

Gazda bol gazda, ale remeslo má zlaté dno. (Čobrda, 1950)

Keďže viacerí remeselníci ňemali koñe, dávali si obrobiť druhím. Potom za to zaplatili, alebo opravil koleso, potkul, keď bolo treba. ňeskôr, keď prišli traktori a sused mal, zavolať ho, zaplatil mu. Alebo keď bolo načim kombaj žitni, tak isto urobil.

Aj dsať juter zemi som ešte robil. Traktor som mal, v noci oral, alebo i dali volno z roboti. Objednali zme šecki roboti zo zádrugi-kooperanti boli. Máme teras štiri jutrá zemi, vñuk Marian ich robí, z malím traktorom. (Tárnoci, 1940)

Mali prví motorki, autá, lebo potrebuvali. Gazda ňepotrebuje. Ten potrebuje traktor a prikolicu. Ja som potom kúpel ešte jedno auto, lebo z prvého som tovar ňigdi ňeviberal, len dokladal, podla toho, čo som predal...Moj apo, řesár, mali prví bicigľu. (Kuchta, 1923)

Boli prvými čitateľmi a odberateľmi slovenských novín a časopisov, z ktorých sa dozvedali o politických a spoločenských udalostiach a o najnovších objavoch vedy a techniky. Boli

členmi divadla, športových družstiev a iných mimopracovných organizácií. Remeselníci sa schádzali v krčme alebo v remeselníckom spolku, s nimi aj lekári a ostatná inteligencia.

Najlepší pajtáši oca (masárskeho majstra) boli Krošlák Štefan, gazdova, jeho brat - kušňár, Pintir Pavel-Léporis - kováč. Schádzali sa u ocovho švagra - tokára, v miheli. Pilinová pec mal a tam sedávali. Aj učiteľ Klobušický, učiteľ Lamoš, Valentík Jozef - sedlák a futbalový rozhodca. V tej miheli fajčeli, vínko si natočeli.. Rádio chodeli k nám počúvať, lebo vtedy ešte nemali druhý tak. Aj Stevovi do krčmi chodeli hrať karti. Aj do krčmi Teti Linki sa chodelo. Šport, to boli oni. Na futbal velce chodeli, nehrali, ale angažovali sa, čevapi im vždi robeli z mamú, za veľkí hrňiec. To od ňeho museli mať. Aj holúpkár bol veľkí, na vístavi chodíval. (Klúčiková, 1947)

Mnohí z remeselníkov boli športovcami, napríklad Kóbar - kováč, Kuchta - farbiar, Kuchta - obuvník. Iní hrávali divadlo, napríklad obuvníci Ján Herček a Ondrej Chrček, Ondrej Tárnoci - mäsiar. Prostredníctvom športových a kultúrnych aktivít sa dobre poznali. *Krajčírovi Rumanovi som chodol do Kurtašoru. Nešil draho, ale dobre. Ces fodbal som ho poznal. (Tót, 1936)*

Remeselníci sa často popri svojej práci zaoberali aj inými činnosťami. Bolo to spôsobené buď ekonomickou výhodnosťou, istým fondom voľného času, alebo rodinnou tradíciou. Za významnú možno považovať už spomenuté *muzikantské remeslo*. V Pivnici pôsobilo niekoľko hudobných skupín, ktorých hudobníci boli zväčša remeselníci. Mali dostatok času venovať sa tejto forme zárobkovej činnosti.

Je veľmi náročné hierarchizovať remeselníkov podľa ich sociálneho statusu v lokálnom spoločenstve.

Remeselnícki majstri, to bola višia kategória ako gazdové a nižšia ako úradníci a farári. (Tót, 1939)

Murárska partia z Nového Sadu, foto L. Lenovský 2009

Farár, doktor, apatičká, učiteľia, notár, to bola elita. Aj sa schádzali do domu navzájom. Nestretávali sa veľmi s običajnými ľuďmi. Majstri mali svoju spoločnosť. Kováč, kolár museli spolupracovať, schádzali sa viac, najviac aj u holiča, tam sedeli a rozprávali sa. (Valášeková, 1948)

Remeselníci si muzikantú višie plateli f krčme, sedláci ňie. (Tárnoci, 1940)

Nie všetky remeslá automaticky zabezpečovali status remeselníkov. Dôležitá bola aj ich povest a najmä kvalita práce. Z výpovedí informátorov vyplýva, že najvyššiu úctu požívali tí majstri, ktorí *boli najvišie vičení po dedíne*. Čiže tí, ktorí sa s miestnymi obyvateľmi dostávali do intenzívneho a frekventovaného kontaktu. Išlo najmä o krajčírov, obuvníkov, kolárov, kováčov a pod. Vážená bola i tá časť remeselníkov, ktorá poskytovala služby gazdom. V tejto fiktívnej hierarchii boli najvyššie kováci, kolári a *rímeri*. Bez nich sa nezaobišli ani najbohatší gazdovia a museli im prejavovať primeranú úctu. Hierarchia sa však v čase menila tak, ako potreba konkrétneho remesla. Napríklad podľa súčasného stolárskeho majstra kolár bol menej ako stolár. Oslovenie *pán majster, pani majstrovna* je používané dodnes aj v prípade, že majster už nie je aktívny, alebo ide o jeho vdovu. Priatelia remeselníci sa oslovovali *pán majster*. Všetci sa poznali a vedeli o sebe a aktivitách druhých.

Herček - stolár, ten sa u mojho starého oca viučeli a preto vždi zdarma mu spravili čo potreboval. Cenil si ich, aj večeru mu dali, tak si cenili starého oca. (Tót, 1936)

Istú hierarchizáciu možno sledovať aj z výpovede, podľa ktorej v minulosti bývali za presbyterov v cirkevnom zbore volení skôr majetnejší gazdovia alebo remeselníci.

Výber životného partnera nachádza v Pivnici svoju odozvu aj v súvislosti s remeselníkmi. Vo všeobecnosti platí, že remeselník je pre dievča dobrá voľba. Pri hlbšej analýze však vystúpia do popredia aj negatívne stránky.

Sestra bola za holiča vidatá. Hovoreli zme jej, tam ti bude dobre, lebo je majster. I keď majetkov nemali, privyrobil si. Vždi mali peňiaze zato, lebo každý deň ňejakí peňiaz prišiel. (Valášeková, 1948)

Keď som si bral manželku, svekruša bola spokojná. Vždi som bol pekne oblečený, mal som robotu. Ze ženú zme bivali f prenajatém dome, nemali zme peňáže na noví. Žena je s chudobnejšej rodini, jej otec bol pastier oviec. Sedlácke dítka si ňebrali remeselníku. Nemali zemi tolko a ňevedeli robiť tag na veľkom gazdovstve. (Herček, 1936)

Gazda potreboval na pole adekvátnu pracovnú silu, ktorú v remeselníkovi nezískal. V iných prípadoch to boli rodičia mladého remeselníka, ktorí nesúhlasili, ak si chcel zobrať za manželku dcéru chudobnejšieho roľníka. Tá by pravdepodobne nedostala primerané veno v podobe zeme. Život remeselníckej ženy sa od života sedliackej odlišoval viac, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. V súvislosti s tým, že všetci pivníckí remeselníci vlastnili nejakú výmeru pôdy, ktorú sami obrábali, alebo si dávali obrábať, je zaujímavé tvrdenie roľníka, že: *Majstrova žena horší žila ako sedlákova. Musela aj na rolu ísť šecko porobiť a majster si len svoje remeslo zastal.*

Nezriedka sa stretávame s tým, že manželka pomáha pri práci mužovi - remeselníkovi.

Žena mi pomáhala šiť topánki. Aj šesdesát párú zme za týždeň ušili. Najprv si robotu okolo domu porobela, potom mňa pomáhala. Na zemi sa len tricať dñú do roka robelo. (Herček, 1936)

Remeselnícke ženi v Pivnici osemdesiat po sto (percent) vedá voziť traktor, auto. ňeorú, ale starajú sa o gazdovstvo. Šecko vedá. (Čobrda, 1950)

Moja žena bola moja pravá ruka. Naučela sa na mašine strojiť volačo, v magacíne stále bola, peňáže ona spravovala. Keť som došiel z vojne, nebolo chlapců tu f Pivňici. Otec mi povedal: „Je čas, abi si sa ožeňel.“... „Ale ja ňepoznám ňikeho tu.“ „Já mám enu pre teba.“ Jej otec bol murár, z Rajú. Dobrá žena to bola. Aj tkala, aj nasnuvala, aj druhím. (Kuchta, 1923)

Moja svokra bola žena kolára. A pomáhala mu, aj pílu ťahala, aj drevo keď bolo načim kúpiť do Plávna, Rítu, pre gulatínu, k chorváckej hraňici. Aj o statok sa starala. (Valášeková, 1948)

Žena mi pomáhala, naučil som ju. Aj šila nohavice, aj ručne šit, čo bolo treba. (Milec, 1934)

Výber majstra zákazníkom súvisel s viacerými okolnosťami. Nemožno tvrdiť, že Slováci si vyberali remeselníka na základe jeho etnického pôvodu. Spravidla sa spájal s lokalizáciou jeho dielne, respektíve ulice. *Chodiel som kováčovi Srbovi, lebo býval v našej ulici a bol mi najblišší. Bývali zme Mlinovej ulički. Otec chodiel kováčovi Pintírovi-Léporisovi, kolárovi Dominikovičovi, pretčím prišiel, tak Kopčokovi, lebo tí boli najblišší. Chorváci Dominikovič aj Vinkovič prišli ako katolíci, zebali si evanjelički s Pivňici. Holičovi chodiel otec k Séčovi, šnajderovi Kubincovi. Rímerovi Králikovi, gđe je kinosála, štrangár Cabuka, to bol sused. Obuvník bol Dinga, lebo dobre robel a bol blíska, ako je pekar, druhí uhol. (Valášeková, 1948)*

Časť majstrov mala svojich rodinných zákazníkov, aj keď neboli v príbuzenskom vzťahu, syn chodil k tomu istému majstrovi ako otec, pretože sa poznali a obchodný vzťah medzi nimi bol spoľahlivý. Syn navštevoval remeselníka po otcovi niekedy aj v tom prípade, ak už nebýval v rovnakej ulici ako jeho rodičia.

Štefan Pintir-Léporis, kováč. Više sedemnást kováčů bolo f Pivňici, dokedi koňe a voli boli. Začínali skoro ráno, lebo koňa ráno treba potkovať, kím sú ňeňi muchi, abi sa ňeošival a ňekopal, ale držal. Ráno tam už boli koňe nastúpené. Aj pánti na dvere, potkovi, obruče na kolesá bolo treba. Pintir Léporis, otec k ňemu chodeli, aj starí otec. Tím istím, generácie. Tag boli naučení. Léporis povedal: „ňemusíš teras platit, aj dva – tri mesáce pripisuval na račún. Prišla žatva, račún bol dsať aj sedemsto, dal som petnáctisíc dinárů. (Šuster, 1959)

Niektorí majstri chodili po dedine a ponúkali svoje služby priamo v domácnostiach, čo bolo v prípade niektorých remesiel praktickejšie. Išlo o holičov, zriedka aj krajčirov, ktorí si chodili brať miery.

Vzájomné vzťahy majstrov boli zväčša korektné. Často spolupracovali. Keďže každý mal svoj pomerne stály okruh zákazníkov, konkurencia nebola taká, akú poznáme dnes. Navyše zväčša mali rovnaké, dohodnuté ceny, aby si príliš nekonkurovali. Zákazník išiel k inému majstrovi len v prípade, že ten mal veľa práce, alebo ak bol nespokojný, čo bol však skôr zriedkavý prípad. Spolupráca majstrov rovnakého remesla spočívala napríklad aj v tom, že keď mal jeden veľa roboty, poslal zákazníka k druhému.

Svoker kolár, keď išiel drevo kupovať, sám, alebo sa traja kolári spojili a celí kamión dreva na celí rok spolu kúpili. Doťahovali sa majstri. Najprv učňa kolárskeho poslali k Léporisovi-kováčovi, že kupuje vláski s kukurici. Ten ho poslal k apatiekárovi (ten bol takí malí, jedovatí), a keď mu to učeň povedal, preskočil pult a išiel ho zabiť. Majstri spolu sedávali, mali sa o čom rozprávať, kto gđe na jarmok pojde, gazdovia si zasa svoje riešovali. (Valášeková, 1948)

F krčme bolo drustvo klasírané. Ze svojimi remeselníci sedávali. Stretávali sa u Rackú f krčme, potom mali krčmu aj Stevo aj Jovo. (Tárnoci, 1940)

Remeselnícka príslušnosť je evidentná aj v materiálno-technologickej kultúre. Remeselnícke domy a dvory sa od gazdovských odlišovali najmä veľkosťou. Menšie rozmery súviseli s absenciou poľnohospodárskej techniky, ktorú nebolo treba uskladňovať. Chý-

Murár Jozef Tót s kolegami, 1984, archív Jozefa Tóta

bali, alebo mali menšie rozmery aj maštale, pretože remeselníci nechovali také množstvá koní, dobytky a iných domácich zvierat ako niektorí gazdovia. Naopak maštale alebo iné hospodárske priestory si často prerábali na dielne a iné priestory potrebné na realizáciu remesla. Remeselnícke dielne bývali súčasťou domov, niekedy sa s nimi rátalo už pri výstavbe nových domov. Nie všetci majstri potrebovali dielňu. Napríklad murári, tesári, pokrývači alebo aj holiči pracovali vždy v teréne. Niektorí holiči mávali *striháreň* v dome. *Mišo Beláni, to bol dobrí holič. Striháreň mal f pitvore. (Herček, 1936)*

Podľa úslovia, že šuster chodí bosý, nie všetci pivníckí murári mali svoje domy v štandardnom stave. *Račej dinár zarobiť, ako svoje dokončiť.*

Medzi ďalšie odlišnosti medzi remeselníkmi a sedliakmi patrilo odievanie. Majstri sa spravidla obliekali modernejšie.

Mohol som si kúpiť šati, mal som dinár... (Tárnoci, 1940)

Také topánki som si ušil, čo hñed' bola móda, šeci ich chceli. (Herček, 1936)

Rozdiely v obliekaní boli aj medzi remeselníckymi a sedliackymi manželkami a dcérami. Remeselnícke nosili úzke, moderné sukne z kupovaného materiálu, kým sedliacke ženy široké. Ak sa gazdova dcéra vydala za remeselníka, často po svadbe zmenila aj svoj šatník, prinajmenšom začala nosiť úzku sukňu.

Som ze sedláckej rodini. Nosela som širokú sukňu do školi. Šusterove dcéri mali panskú sukňu. Aj ďalej išli do školi, mi sme doma više ostali. Bolo zakázané učňovi fajčiť, a inakšie šati v ňedeľu. A bes kravati ňebol praví učeň. Remeselnícke dľfki noseli panskejšie šati, ženi remeselníků si sami vedeli ušiť, mali mašini. Remeselníci nosili viazanku a ňenosili slovenské koše. Do kostela jedna z páťich ňemala kroje. ňenoseli štrikerova céra, stolárova céra, aňi Papová- murárka, ňig-daj ňemala kraj. Deť si remeselníci chistali do škôl, ňeoblékali ich do krojů. (Tárnociová, 1948)

Keť som si zobraľ manželku, pohotovo začala nosiť úske sukne, prettím nosila len široké. (Herček, 1936)

Aj remeselnícke deti sa zväčša inak oblékali. Nechoďeli už f kroji, ale f kupovaném. Sin zámočníka nosil viazanku, videl sa hneť rozdíl... Učňi sa kamarátili s učiteľkami – gimnazistkami, mali peňiaze... Vrkoče ale nosili fšetki dľfki. (Valášeková, 1948)

Učňi bívali oblečení v oblekoch, košeliach a kravatách, sedliacki mláďenci ňenosili kravati a najčastejšie nosili slovenské košele. Remeselníci boli velce populárni ten čas. Sedlácki chlapec aj ocove nosil šati, majster kúpil v meste najmodernejší. Ja som si kúpil mohéroví kabát dlhí, zarobel som si. Išél do mesta a kúpil. (Tárnoci, 1940)

Remeselníci mali krajší šati, po móde, inak sa jedlo aj varelo. Šántoví klobúk inak mali na hlave. Ňielen tak rovno nacapení, ale trochu nabok. A cipele nosil otec – masár, ňemal aňi papuče. Nosil slovenskú košelu, keď sa išlo do dedíni, bola svátočná. (Klúčiková, 1947)

V súčasnosti v Pivnici žije niekoľko remeselníckych majstrov z najstaršej generácie (napríklad krajčír Pavel Milec, kováč Štefan Pintír-Léporis, Samuel Kuchta a Ján Herček – obuvníci, Pavol Hodolič – farbiar, Ján Zárli – povrazník, Štefan Kámaň – sitár, Juraj Ziman – metlár), všetci vo veku 70–80 rokov. Okrem nich pracuje v Pivnici aj stredná a mladá generácia remeselníkov alebo takých zamestnaní, do ktorých sa niektoré remeslá transformovali, napríklad pekár Ondrej Kubinec, Ján Čobrda – dláždič, obkladač, peciar (keramičar), Dujovič Milan – klampiar, Štefan Hemela a Pavel Milec – zámočníci, Michal Tárnoci – strojový majster, Červeňák, Jaroslav Valentík, Jozef Tót, Ján Zárli (Šalako) – murári, Ondrej Blažek-Piksi, Michal Šimon a Michal Pintír – elektrikári, Štefan Kolár, Štefan Mocko – mäsiari, Ján Marek – maliar, Ján Baďura-Badi, Valihora Svato – pneuservis (vulkanizer), Daniel Činčurák, Daro Beláni – stolári, kamenári Michal Žigmund, Zdenko Pudelka, Michal Tárnoci, ďalej Vladimír Peár – nástrojár (strojárská výroba), Ján Činčurák-Sudár – výrobca poľnohospodárskych potrieb, Pavel Marek – kováč, Michal Beláni-Begi – selektor, Žiko, Hraško-Tót – holiči.

Domácka výroba bola zameraná na výrobu plátna a bola záležitosťou žien. V súčasnosti ešte žije niekoľko z nich, ktoré doma tkajú plátno, uteráky alebo koberce – *rondoški*. Už po prvej svetovej vojne, najviac od medzivojnového obdobia, Pivničania kupovali materiál na odev na trhoch, jarmokoch alebo v obchodoch (zvlášť na sviatočný a obradový). Na odev na všedný deň sa stále používalo doma zhotovené plátno. Látky si ženy kupovali v blízkych centrách – Kula, Vrbas, Nový Sad – alebo v miestnych obchodoch. Plátno používali v prirodzenej farbe, alebo ho dávali farbiť na tmavomodro. Modrotlač bola známa už pred prvou svetovou vojnou. Zhotovovali ju farbiari. V Pivnici bol známym Jozef Zárli (pracoval v rokoch 1943 – 1956). Nie v každej dedine pôsobil farbiar, a preto si ženy z viacerých dedín kupovali (dávali farbiť) u jedného farbiara. Do Pivnice si chodili dávať farbiť plátno ženy zo Selenče, Kulpínu, Laliťa. Dochádzalo tak k splynutiu vzorov, modrotlač z týchto obcí si je podobná. Na spracovanie plátna sa používal škrob, ktorý si kupovali Pivničanky v Ratkove. Doniesli vreće zemiakov a výrobca im vyrobil škrob. Pri zhotovovaní odevu existovala delba práce. Muži vykonávali súvisiace remeslá – farbiari, krajčíri, obuvníci, kožušníci, klobučníci. Ženy v rámci domácej výroby sa tiež špecializovali, v každej domácnosti bola aspoň jedna, ktorá vedela šiť, ďalšia štrikovať, háčkovať a vyšívať. Obradový a sviatočný odev zhotovovali miestne odborníčky, ktoré si takto privyrábali, lebo to boli zvyčajne ťažšie a zložitejšie techniky a vzory. (HRONCOVÁ 1979) Známa je napríklad pivnická *vencárka* pani Imreková, ktorá vyrába svadobné vence pre nevesty. Charakter domácej výroby mala aj činnosť košíkárov a metlárov. Svoje výrobky predávali nielen v rámci dediny, ale aj na trhoch v širšom okolí.

Zádruga bačkorášov, 1946, archív Anny Chrčkovéj

Kováčsky majster Pavel Pintír-Léporis a syn Štefan (pomocník), 1956, archív Štefana Pintíra

Pivnica.

Kultúrne tradície Slovákov v Báčke

Editor

Prof. PhDr. Jaroslav Čukan, CSc.

© Autori

Doc. RNDr. Martin Boltžiar, PhD.

Prof. PhDr. Ján Botík, DrSc.

Prof. PhDr. Jaroslav Čukan, CSc.

Doc. RNDr. Peter Chrastina, PhD.

Michal Chrtan

Ing. Marián Járek

Doc. PhDr. Ladislav Lenovský, PhD.

PhDr. Boris Michalík, PhD.

PhDr. Peter Michalovič, CSc.

Mgr. Ján Záhorec

Posudzovatelia

Doc. Mgr. Michal Babiak, Mr.

Doc. PhDr. Ivana Šusteková, PhD.

Grafická úprava a návrh obálky

PhDr. Roman Zima

Technická úprava

PhDr. Michal Kurpaš

Mgr. Daniela Bačová

Jazykový redaktor

Doc. PaedDr. Ladislav Navrátil, CSc.

Preklad do srbčiny

Viera Čapelová

Za vydavateľov

Vladimír Valentík

Prof. PaedDr. Zdenka Gadušová, CSc.

Číslo publikácie (v SVC) 53

Vydavatelia

Slovenské vydavateľské centrum, Báčsky Petrovec, Srbsko

Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Slovensko

Rok vydania 2010

Náklad 1200 ks

Rozsah 320 strán

Vydanie prvé

Tlač

Tlačiareň , Báčsky Petrovec

ISBN 978-86-7103-346-6

CIP – Каталогизacija у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

930.85 (=162.4)(497.113 Pivnice)(082)
784.4 (=162.4)

PIVNICA : kultúrne tradície Slovákov v Báčke / [editor
Jaroslav Čukan ; preklad do srbčiny Viera Čapeľová]. – Vyd.
1. Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum ;
Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2010
(Báčsky Petrovec : Kultúra). – 320 str. : ilustr. ; 25 cm

Tiraž 1200. – Pojedini delovi teksta uporedo na slov. i
srb. jeziku. – Napomene uz tekst. – Bibliografija. –
Registar.

ISBN 978-86-7103-346-6 (SVC)

a) Словаци – Културна историја – Пивнице – Зборници

COBISS.SR-ID 253869319

ISBN 978-86-7103-346-6

9 788671 033466